ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΚΑΙ ΜΗ ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΘΕΝΤΟΣ ΠΑΡΕΣΧΟΝ ΣΕ ΑΥΤΟΝ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ, ΑΝΕΥ ΑΜΟΙΒΗΣ, ΩΣ ΝΟΣΟΚΟΜΟΙ ΤΟΥ· ΔΙΚΑΙΟΥΤΑΙ Ο ΠΑΘΩΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΡΑΣΤΗ ΤΗΣ ΑΔΙΚΟΠΡΑΓΙΑΣ ;[1-2]

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΥΛΗΣ

I. ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

II. ΝΟΜΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

1. Οι παρέχοντες προσωπικές υπηρεσίες στον παθόντα (οικειοθελώς και μη) δεν δικαιούνται αποζημίωση, διότι είναι εμμέσως ζημιωθέντες

2. Έλλειψη ενεργητικής νομιμοποιήσεως του παθόντος

3. Η αρχή του συνυπολογισμού κέρδους και ζημίας και η ρύθμιση της ΑΚ 930 § 3

4. Η γενικότερη αρχή εκ της ΑΚ 930 § 3

5. Νομολογιακό έθιμο (;)

III. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

****

I. ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

1. Λόγω αυτοκινητικού ατυχήματος, κάποιος τραυματίζεται και εντεύθεν αδυνατεί πλήρως ή εν μέρει να αυτοεξυπηρετείται· γι' αυτό και έχει ανάγκη φροντίδων από τρίτο πρόσωπο, τόσο στο νοσοκομείο κατά τη διάρκεια της θεραπείας και νοσηλείας του, όσο και οίκοι, μετά την έξοδό του από αυτό. (Υπάρχει περίπτωση, το πρόσωπο αυτό να αναλαμβάνει το έργο του νοσοκόμου, επειδή ο παθών, λόγω οικονομικής καχεξίας του, αδυνατεί να προσλάβει βοηθό του, επ'

[1] Ελλ-Δνη 57/2016 σελ. 710 επ.
[2] Βλ. **Κρητικό** Αποζημίωση από αυτοκινητικά ατυχήματα τ. 1ος 2019 § vix σ. 366 επ.

αμοιβή). Το τρίτο αυτό πρόσωπο μπορεί να είναι είτε σύζυγος του παθόντος είτε συγγενής του παθόντος (γονεύς, τέκνο, αδελφός, οι οποίοι του προσφέρουν τις συναφείς υπηρεσίες τους, δωρεάν, προεχόντως λόγω νομικής υποχρεώσεώς τους) είτε μνηστός/φίλος του (ο οποίος του προσφέρει τις εν λόγω υπηρεσίες του οικειοθελώς και δωρεάν). Οι εν λόγω βοηθοί του παθόντος, κατά τη διάρκεια παροχής των υπηρεσιών τους προς αυτόν, ενδεχομένως να υφίστανται περιουσιακή βλάβη (θετική ή αποθετική), την οποία όμως δεν αποκαθιστά ο παθών.

2. Στην ανωτέρω περίπτωση, ο τελευταίος στρέφεται δι' αγωγής κατά του υπαιτίου του τραυματισμού του και ζητεί να του καταβάλει, ως αποζημίωση αιτιωδώς απότοκη του τραυματισμού του, το ποσό που θα κατέβαλε αυτός στους ως άνω βοηθούς του, εάν τους αποζημίωνε[3].

3. Ερωτάται, εάν το αίτημα αυτό της αγωγής είναι ή όχι νόμω βάσιμο.

Η γνώμη μου στο ζήτημα αυτό είναι η ακόλουθη :

II. ΝΟΜΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

1. **Οι παρέχοντες προσωπικές υπηρεσίες στον παθόντα** (οικειοθελώς και μη) **δεν δικαιούνται αποζημίωση, διότι είναι εμμέσως ζημιωθέντες**

Επισημαίνεται εκ προοιμίου, ότι στο δίκαιο της αποζημιώσεως λόγω αδικοπραξίας (ΑΚ 914 επ., σε συνδ. με 297 και 298), την οικεία αξίωση κατά του δράστη αυτής έχει κατά κύριο λόγο ο αμέσως τρωθείς από αυτήν περιουσιακώς[4]. Αμέσως ζημιωθείς είναι ο φορέας του εννόμου αγαθού, το οποίο προσβάλλεται από την αδικοπρακτική συμπεριφορά τρίτου· το πρόσωπο αυτό δικαιούται να ζητήσει από τον δράστη της αδικοπραξίας την αποκατάσταση κάθε (περιουσιακής) ζημίας του, η οποία συνδέεται αιτιωδώς με την αδικοπραξία, κατά τη θεωρία της πρόσφορης αιτίας. Η αποκαταστατέα ζημία του φορέα του τρωθέντος εννόμου αγαθού (δηλ. του αμέσως ζημιωθέντος) μπορεί να είναι είτε άμεση (όταν είναι ευθεία απόρροια της άδικης πράξης: λ.χ. σε αυτοκινητικό ατύχημα, το οποίο επέφερε τον τραυματισμό κάποιου, η δαπάνη για την προμήθεια ιαμάτων του παθόντος συνιστά άμεση ζημία του, αφού μειώνεται η περιουσία του[5]) είτε έμμεση (όταν η προσβολή του αγαθού επιφέρει αιτιωδώς και περαιτέρω συνέπειες στην περιουσιακή κατάσταση του θύματος: λ.χ. εξ αιτίας του τραυματισμού του δεν μπορεί να

[3.] Στη νομολογία, το μόρφωμα αυτό αποκαλείται «*πλασματική ζημία*».

[4.] Κρητικος, Αποζημίωση από αυτοκινητικά ατυχήματα, (έκδ. 2008), § 18 περιθ. αριθ. 2 σελ. 320.

[5.] Σταθοπουλος, στον ΑΚ των Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, υπό τα άρθρα 297-298 περιθ. αριθ. 44 σελ. 72-73.

εργάζεται επί συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα να υφίσταται απώλεια εισοδήματός του, η οποία δεν θα επερχόταν εάν δεν συνέβαινε ο τραυματισμός του[6-7]).

Από το άλλο μέρος, δυνατόν από την αδικοπραξία να επέλθουν αντανακλαστικώς δυσμενείς περιουσιακές συνέπειες (όχι μόνο στον φορέα του πληγέντος εννόμου αγαθού, αλλά) και σε άλλο πρόσωπο. Το πρόσωπο αυτό είναι ο εμμέσως ζημιούμενος[8]. Υπό διαφορετική διατύπωση, εμμέσως ζημιούμενος είναι εκείνος, ο οποίος ούτε ο ίδιος προσβάλλεται σωματικώς από τη συγκεκριμένη αδικοπραξία ούτε και βλάπτονται πράγματά του, παρ' όλα ταύτα όμως η ανωτέρω αδικοπραξία του προκαλεί περιουσιακή ζημία. Περαιτέρω, ο νόμος δεν παρέχει κατ' αρχήν στον εμμέσως ζημιούμενο αξίωση αποζημιώσεως κατά του δράστη της αδικοπραξίας· μόνον εξαιρετικώς παρέχεται σε αυτόν αξίωση αποζημιώσεως. Η εξαιρετική αυτή ρύθμιση συμπεριλαμβάνεται στα άρθρα 928 εδάφ. β΄ και 929 εδάφ. β΄ του ΑΚ[9]. Ειδικότερα, επί θανατώσεως προσώπου, ο υπαίτιος του θανάτου υποχρεώνεται να αποζημιώσει εκείνον, ο οποίος δικαιούνταν έναντι του θύματος σε διατροφή ή σε παροχή υπηρεσιών· αντιστοίχως, επί βλάβης του σώματος τινός, η υποχρέωση προς αποζημίωση υφίσταται και έναντι του τρίτου, ο
οποίος δικαιούται να απαιτήσει από το θύμα κατά νόμο την παροχή υπηρεσιών, πλην όμως τις στερείται.

Οι διατάξεις αυτές είναι εξαιρετικές, τα δε πρόσωπα που αναφέρουν ονομάζονται περιοριστικώς και εντεύθεν ερμηνεύονται στενώς, τόσο ως προς τον κύκλο των προσώπων αυτών όσο και ως προς τις απαιτήσεις των τελευταίων, γι' αυτό και είναι ανεπίδεκτες ανάλογης εφαρμογής σε άλλες περιπτώσεις. Οι περιπτώσεις αυτές αποκλείονται με το επιχείρημα της αντιδιαστολής (argumendum a' contrario)[10].

Υπό το πρίσμα αυτό, είναι εμμέσως παθών από την αδικοπραξία και ο γονέας ή ο σύζυγος ή το τέκνο ή ο αδελφός του παθόντος, που αδυνατεί λόγω του τραυματισμού του να αυτοεξυπηρετείται επί ορισμένο χρονικό διάστημα, στην περίπτωση κατά την οποία παρέχει προς τον παθόντα υπηρεσίες

---

6. Σταθόπουλος, αμέσως ανωτ.

7. Η αποζημίωση ένεκα αδικοπραξίας έχει τη μορφή του αρνητικού διαφέροντος, διότι το πλάτος της υπολογίζεται με βάση το τι θα είχε ο δανειστής, εάν έλειπε η παράνομη συμπεριφορά του δράστη της αδικοπραξίας (Σταθόπουλος, ανωτ., υπό τα άρθρα 297-298 περιθ. αριθ. 34 σελ. 70).

8. Κρητικος, ανωτ., § 18 περιθ. αριθ. 2 σελ. 320.

9. Απ. Γεωργιάδης, στον ΑΚ των Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, υπό το άρθρο 928 περιθ. αριθ. 42 σελ. 795 και υπό το άρθρο 929 περιθ. αριθ. 30 σελ. 802.

10. Απ. Γεωργιάδης, ανωτ., υπό το άρθρο 929 περιθ. αριθ. 30 σελ. 802. Κρητικος, ανωτ., § 18 περιθ. αριθ. 3 σελ. 320. ΜονΠρωτΔράμας 60/2007 Αρμ 2008/699.

νοσοκόμου (επειδή ο τελευταίος δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να προσλάβει νοσοκόμο επ' αμοιβή) κατά νομική υποχρέωσή του, η οποία θεμελιώνεται στις διατάξεις των άρθρων 1507, 1508, 1389, 1390 ΑΚ, αντιστοίχως[11], εντεύθεν δε υφίσταται ενδεχομένως είτε θετική περιουσιακή ζημία (όταν εισφέρει εξ ιδίων στα έξοδα θεραπείας και νοσηλείας του παθόντος) είτε αποθετική περιουσιακή ζημία (όταν απέχει από την εργασία του, με αποτέλεσμα να μην εισπράττει εξ αυτής εισοδήματα). Τούτο, διότι τα πρόσωπα αυτά δεν είναι φορείς του εννόμου αγαθού που προσεβλήθη από την αδικοπραξία[12], παρά μόνον ανακλαστικώς πληγέντες εξ αυτής στα περιουσιακά δίκαιά τους· εξ άλλου, το γεγονός ότι είναι εκ του νόμου υπόχρεοι να παράσχουν υπηρεσίες περιθάλψεως στον παθόντα, δεν τους παρέχει και αξίωση ιδίας αποζημιώσεως κατά του δράστη[13].

---

[11] Υπενθυμίζεται ότι 1. το τέκνο οφείλει να παράσχει τις προσωπικές υπηρεσίες του στον τραυματισμένο πατέρα του (ΑΚ 1507, 1508. Απ. Γεωργιάδης, στον ΑΚ των Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, υπό το άρθρο 1508 περιθ. αριθ. 20 σελ. 123-124), 2. ο γονέας οφείλει να παράσχει τις ανωτέρω υπηρεσίες στο τραυματισμένο τέκνο του (ΑΚ 1507, 1510 § 1), 3. ο σύζυγος οφείλει να παράσχει τις εν λόγω υπηρεσίες στον τραυματισμένο σύζυγο (Καλλινίκου, στον ΑΚ των Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, υπό τα άρθρα 1389-1390, περιθ. αριθ. 37 σελ. 214: η διατροφή σύμφωνα με την ευρεία έννοια του όρου καλύπτει το σύνολο των βιοτικών αναγκών του ατόμου, επομένως και την περίθαλψή του. Για την έννοια της διατροφής, βλ. κυρίως Κουμάντο, ΟικογΔ τ. Α΄ σελ. 156 και τ. Β΄ σελ. 90. Παπαχρίστο, ΟικογΔ[3] σελ. 81-82 και σελ. 361) και 4. ο αδελφός οφείλει να παράσχει βοήθεια στον τραυματισμένο αδελφό του (ΑΚ 1507. Απ. Γεωργιάδης, ανωτ., υπό το άρθρο 1507 περιθ. αριθ. 6 σελ. 117-118. Βλ. και Κρητικο, ανωτ., έκδ. 2008 περιθ. αριθ. 27 σελ. 264).

[12] ΑΠ 1582/2001 Ελλ-Δνη 43/705. ΑΠ 62/1991 Ελλ-Δνη 32/790. ΑΠ 1678/1987 ΝοΒ 36/1628. ΕφΑθ 4114/2008 ΕΣυγκΔ 2010/127. ΕφΑθ 7347/1998 ΝοΒ 48/642. ΕφΑθ 935/1998 Ελλ-Δνη 40/1106. ΕφΑθ 6940/1994 Ελλ-Δνη 37/1383. ΜονΠρωτΔράμας 60/2007 Αρμ 2008/699.

[13] Οι **ΑΠ 1379/2004** (ΝΟΜΟΣ), **ΑΠ 371/2001** (ΝΟΜΟΣ και Ελλ-Δνη 2003/419), **ΕφΑθ 3817/2009** (ΕΣυγκΔ 2010/32), **ΕφΘεσ 790/2009** (ΕπΔικΙδΑσφ 2010/251), **ΕφΘράκης 497/2006** (ΕΣυγκΔ 2008/508), **ΕφΠατρ 1019/2006** (ΑχΝομ 2007/664), **ΕφΠατρ 1080/2003** (ΑχΝομ 20/557), **ΕφΠατρ 221/2003** (ΑχΝομ 20/538), **ΕφΑθ 7007/2003** (Ελλ-Δνη 2004/833), **ΕφΠατρ 1007/2003** (ΑχΝομ 2004/572), **ΕφΑθ 1788/2002** (ΕΣυγκΔ 2002/146), **ΕφΘεσ 215/2000** (ΕΣυγκΔ 2000/406), **ΕφΘράκης** 497/2006 (ΕΣυγκΔ 2008/508), **ΕφΑθ 1788/2002** (ΕΣυγκΔ 2002/146), **ΕφΑθ 1425/1999** (ΕΣυγκΔ 2001/284), **ΕφΑθ 1337/1994** (Ελλ-Δνη 36/644), **ΜΠρΚαβ 49/2015** (Ελλ-Δνη 56/862, με Παρατηρήσεις **Γ. Πλαγάκου), ΜονΠρωτΚαστ** 59/2011 (ΕΣυγκΔ 2012/253), **ΜονΠρωτΑθ 2196/2009** (ΕΣυγκΔ 2010/135), **ΜΠρΛιβ** 93/2009 (ΕΣυγκΔ 2010/408), **ΜονΠρωτΧαν** 226/2009 (ΕΣυγκΔ 2010/589), **ΜονΠρωτΧανίων** 32/2009 (ΕΣυγκΔ 2010/258) και **ΜονΠρωτΞάνθης** 136/2006 (ΕΣυγκΔ 2008/603), θεωρούν ότι η συναφής αξίωση του παθόντος είναι νόμω βάσιμη, ως εκ του ότι οι συγγενείς του παρείχαν σε αυτόν τις ειδικές υπηρεσίες του αποκλειστικού νοσοκόμου, με υπερένταση των προσπαθειών τους, ήτοι *καθ' υπέρβαση των ορίων της συνήθους ηθικής υποχρεώσεώς τους*. Βλ. και τη ΜονΠρωτΑθ 1778/2007 (ΕπΔικΙδΑσφ 2008/57, με σημείωμα Ε.Γ., στις σελίδες 77-78).

Όμως, όπως διαλαμβάνεται και στο κυρίως κείμενο της παρούσας, ο νόμος δεν παρέχει στους συγγενείς αυτούς την εν λόγω αξίωση, έστω κι αν οι υπηρεσίες τους προς τον παθόντα υπερέβησαν το μέτρο της συναφούς υποχρεώσεώς τους προς αυτόν. Επομένως, κατά την άποψή μου, η παραδοχή αυτή των αποφάσεων κρίνεται ως μη πειστική (Βλ. και **Κρητικό**, Αποζημίωση χωρίς ζημία **;** Το πρόβλημα των «πλασματικών» δαπανών νοσηλείας (άρθρο 930 αριθ. 3 ΑΚ), Εισήγηση στην 5η επιστημονική διημερίδα της Ενώσεως νομικών δικαίου ιδιωτικής ασφάλισης και αστικής ευθύνης τροχαίων ατυχημάτων, (Πορταριά Πηλίου, 9 και 10 Σεπτεμβρίου 2013),§ ΙΙ).

Κατ' εφαρμογή των ανωτέρω παραδοχών, θεωρούνται ως εμμέσως βλαπτόμενοι από την αδικοπραξία και συνεπώς δεν αποζημιώνονται (μεταξύ άλλων και) οι γονείς του τραυματισθέντος τέκνου τους, οι οποίοι είτε αναγκάζονται να διακόψουν την εργασία τους, προκειμένου να ευρίσκονται πλησίον του όταν νοσηλεύεται σε νοσοκομείο, με αποτέλεσμα να επέρχεται απώλεια του εξ αυτής εισοδήματός τους είτε δαπανούν για τη μίσθωση οικίας πλησίον στο νοσοκομείο είτε δαπανούν για τη μετακίνησή τους στην Αθήνα κατά τη διάρκεια της νοσηλείας του[14].

2. Έλλειψη ενεργητικής νομιμοποιήσεως του παθόντος

Από το άλλο μέρος, στις περιπτώσεις αυτές δεν θεμελιώνεται αξίωση αποζημιώσεως ούτε και στο πρόσωπο του αμέσως ζημιουμένου, διότι αυτός ουδεμία (άμεση ή έμμεση περιουσιακή ζημία) ζημία υπέστη και εντεύθεν δεν νομιμοποιείται ενεργητικώς να απαιτεί από τον υπαίτιο την αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας τρίτου, δι' εαυτόν[15].

Ενταύθα εντάσσονται δογματικώς και οι παραδοχές ενίων δικαστικών αποφάσεων, κατά τις οποίες «*Ο τραυματισθείς από αδικοπραξία τρίτου, ο οποίος δέχεται τις αναγκαίως αυξημένες περιποιήσεις των γονέων του ή άλλου στενού συγγενούς του για την αποκατάσταση της υγείας του,* ***δικαιούται να απαιτήσει από τον υπόχρεο, ως αποζημίωση, το ποσό που θα ήταν υποχρεωμένος να καταβάλει σε τρίτον, που θα προσελάμβανε για τον σκοπό αυτόν, έστω κι αν στη συγκεκριμένη περίπτωση ουδέν ποσό κατέβαλε στους ανωτέρω οικείους του***»[16].

Οι παραδοχές αυτές, φρονώ, έρχονται σε ευθεία αντίθεση με τη θεμελιώδη έννοια της περιουσιακής ζημίας, ως τη γνωρίζει ο Αστικός Κώδικας στις διατάξεις των άρθρων 297 και 298 αυτού. **Ειδικότερα, σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές, ως περιουσιακή ζημία νοείται η επί τα χείρω διαφορά μεταξύ αφ' ενός της περιουσίας του παθόντος πριν από το ζημιογόνο γεγονός κι αφ' ετέρου της περιουσίας του μετά από το ζημιογόνο γεγονός**[17]. Υπό τα αναμφισβήτητα αυτά δεδομένα, είναι εμφανές ότι στην προκειμένη περίπτωση δεν υφίσταται ουδεμία μείωση της περιουσίας του

---

[14] Κρητικός, ανωτ., (έκδ. 2008), § 17 περιθ. αριθ. 25 σελ. 262-263 (όπου και παράθεση των –διαφορετικών επί του προκειμένου ζητήματος– απόψεων της νομολογίας, στην υποσημ. αριθ. 60) και § 18 περιθ. αριθ. 1 έως και 5 σελ. 320-321**. Ο ίδιος**, Εισήγηση, § ΙΙΙ. ΑΠ 243/2011 Ελλ-Δνη 54/90, με σημείωμα Ι.Ν.Κ.. ΕφΑθ 4114/2008 ΕΣυγκΔ 2010/127. ΕφΚερκ 18/2003 ΝΟΜΟΣ. ΕφΘεσ 1838/2003 Αρμ. 2004/1156. ΠΠρΚαλαμ 131/2004 ΕΣυγκΔ 2013/278).

[15] Κρητικός, ανωτ., (έκδ. 2008), § 18 περιθ. αριθ. 15 σελ. 324. Βλ. όμως **τον ίδιο**, Εισήγηση, § ΙΙΙ.

[16] Βλ. ενδεικτικώς την ΕφΑθ 2022/2010 ΕΣυγκΔ 2010/319.

[17] Βλ. Σταθοπουλο, στον ΑΚ των Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, υπό τα άρθρα 297-298 περιθ. αριθ. 9-11 σελ. 62-63.

παθόντος, άρα μη επέλευση της παραμικρής περιουσιακής ζημίας του, αφού αυτός –κατά τους ιδίους ισχυρισμούς– ουδέν χρηματικό ποσό έχει εκταμιεύσει προς τον συγγενή του, που ανέλαβε χρέη αποκλειστικής ή μη νοσοκόμου αυτού. *Συνεπώς, κατά την άποψή μου, ο παθών δεν δικαιούται να ζητεί αποζημίωση*.

3. Η αρχή του συνυπολογισμού κέρδους και ζημίας και η ρύθμιση της ΑΚ 930 § 3

Πολλές φορές, παράλληλα με τη ζημία είναι δυνατόν το ίδιο το γεγονός που την προκάλεσε, να έχει ως αποτέλεσμα και ορισμένες ωφέλειες για τον παθόντα. Από τη διαπίστωση αυτή συνήχθη στο δίκαιο της αποζημιώσεως η αρχή του συνυπολογισμού κέρδους και ζημίας (compensatio lucri cum damno), η οποία λειτουργεί υπό την προϋπόθεση ότι υφίσταται εσωτερική σχέση (πρόσφορη αιτιότητα) μεταξύ του ζημιογόνου γεγονότος αφ' ενός και του κέρδους του παθόντος αφ' ετέρου[18]. Η εν λόγω αρχή αποτελεί εκδήλωση του ορθού τρόπου προς εξεύρεση του ύψους της επελθούσας περιουσιακής ζημίας. Υπό άλλη διατύπωση, η αρχή αυτή σκοπό έχει να υπολογισθεί ποιο είναι εν τέλει το ύψος της περιουσιακής ζημίας του παθόντος.

Υπό τα δεδομένα αυτά, παρέπεται αναγκαίως ότι η λειτουργία της αρχής αυτής περιορίζεται στον προσδιορισμό του ύψους της ζημίας του παθόντος (είτε δυνάμει των εκτιθεμένων πραγματικών περιστατικών στο αγωγικό δικόγραφο είτε κατόπιν σχετικού ισχυρισμού του εναγομένου) και δεν αποτελεί έρεισμα για να στοιχειοθετηθεί οποιαδήποτε αξίωση είτε του παθόντος είτε του ανακλαστικώς ζημιωθέντος εκ της αδικοπραξίας, κατά του υπαιτίου της ζημίας.

Εξ άλλου, η ΑΚ 930 § 3, ορίζοντας ότι η αξίωση προς αποζημίωση δεν αποκλείεται από το γεγονός ότι και άλλος (δηλαδή εκτός του υπαιτίου) υποχρεούται σε αποζημίωση ή διατροφή του αδικηθέντος, αποτελεί εκδήλως εξαίρεση από την ανωτέρω αρχή του συνυπολογισμού κέρδους και ζημίας[19]. Η λειτουργία της διατάξεως αυτής συνίσταται στο ότι τυχόν ισχυρισμός του εναγομένου, κατά τον οποίο η αιτούμενη αποζημίωση του ενάγοντος πρέπει να μειωθεί (ή να μηδενισθεί) επειδή τρίτος θα τον αποζημιώσει, θα αποκρουσθεί, ως αβάσιμος νόμω, δυνάμει της ΑΚ 930 § 3. *Όμως, ούτε και η διάταξη αυτή στοιχειοθετεί οποιοδήποτε δικαίωμα του παθόντος από τον υπαίτιο της ζημίας*.

Επομένως: σε περίπτωση, κατά την οποία κάποιος τρίτος παρέχει στον παθόντα τις προσωπικές υπηρεσίες του είτε επειδή είναι κατά νόμο υπόχρεος

---

[18] ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ, ανωτ., υπό τα άρθρα 297-298 περιθ. αριθ. 87-90 σελ. 86-87.

[19] ΚΡΗΤΙΚΟΣ, έκδ. 2008 § 18 περιθ. αριθ. 43 σελ. 334-335, όπου και η σχετική νομολογία (στην υποσημ. αριθ. 91).

προς τούτο είτε ενεργεί οικειοθελώς, δεν στοιχειοθετείται δικαίωμα του παθόντος έναντι του υπαιτίου να αξιώσει από τον τρίτο αποζημίωση, προς αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη ο μνησθείς τρίτος λόγω της παροχής των υπηρεσιών του προς τον παθόντα. Τα αυτά ισχύουν και σε περίπτωση κατά την οποία ο τρίτος δαπάνησε εξ ιδίων για την αποκατάσταση της υγείας του παθόντος.

Κατ' ακολουθίαν, *ούτε η αρχή του συνυπολογισμού κέρδους και ζημίας ούτε και η ΑΚ 930 § 3 παρέχουν στον παθόντα το εν λόγω δικαίωμα.*

4. Η γενικότερη αρχή εκ της ΑΚ 930 § 3

Εν τέλει, τίθεται ο προβληματισμός **:** Μήπως, ναι μεν ο παρασχών τις υπηρεσίες συγγενής του παθόντος δεν δικαιούται αποζημίωση, όμως το δικαίωμα αυτό έχει προσωπικώς ο παθών (μολονότι ουδόλως ζημιωθείς), όχι ευθέως εκ της ΑΚ 930 § 3, παρά βάσει της αρχής να «*μην ωφελείται ο ζημιώσας από παροχή τρίτου προς τον παθόντα*», η οποία (αρχή) –κατά τη νομολογία– προκύπτει από τη ρύθμιση της ΑΚ 930 § 3 **;**

Στο σημείο τούτο, κρίνεται σκόπιμο να υπομνησθούν τα ακόλουθα **:** Υπό τον όρο «*θεμελιώδεις αρχές του ιδιωτικού δικαίου*», νοούνται οι βασικές αρχές και αξιολογήσεις, οι οποίες διατρέχουν ολόκληρη την έννομη τάξη και ενυπάρχουν σε κάθε ειδικότερη δικαιική ρύθμιση. Είναι οι κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες διέπουν ολόκληρο το αστικό δίκαιο και δικαιολογούν τις ειδικότερες ρυθμίσεις του. Η ανεύρεση και συστηματοποίηση των αρχών αυτών αποτελεί καθήκον της επιστήμης. Έργο της ειδικότερα είναι να διαγνώσει στη νομοθετική ρύθμιση των διαφόρων θεσμών τη νομοθετική σκέψη (ratio legis), να αναζητήσει τον εσωτερικό σύνδεσμο των επί μέρους ρυθμίσεων και τέλος, με τη συνθετική μέθοδο, να αναχθεί στις θεμελιώδεις αρχές, οι οποίες κατευθύνουν το νομοθέτη και συγκροτούν το λογικό σύστημα του δικαίου[20].

Παλαιότερα, ο αείμνηστος Φλούδας[21] είχε υποστηρίξει ότι, αν και η ΑΚ 930 § 3 αναφέρεται αποκλειστικώς σε αποζημίωση και διατροφή, εν τούτοις, επειδή η διάταξη αυτή εκφράζει μια γενικότερη αρχή, εφαρμόζεται ανεξάρτητα από το είδος της παροχής του τρίτου[22]. Δηλαδή, κατά τον εν λόγω συγγραφέα, η εν λόγω διάταξη εφαρμόζεται και σε παροχές τρίτων γενικώς (πέραν εκείνων που αναφέρει η διάταξη), οι οποίες πρέπει σύμφωνα με τον προορισμό τους να

---

[20] **Απ. Γεωργιάδης**, ΓενΑ, (έκδ. 2002) § 1 περιθ. αριθ. 37-38, σελ. 13.

[21] ΦΛΟΎΔΑΣ, Αστική ευθύνη εξ αυτοκινητικών ατυχημάτων, (έκδ. Β΄, 1985), σελ. 155.

[22] Ομοίως και ΣΤΑΘΌΠΟΥΛΟΣ, στον ΑΚ των Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, υπό τα άρθρα 297-298 περιθ. αριθ. 101 σελ. 91-92. ΑΠ. ΓΕΩΡΓΙΆΔΗΣ, Ζητήματα Αστικής Ευθύνης, σελ. 94 επ.

ωφελούν αυτόν που αδικήθηκε κι όχι τον δράστη, του οποίου –συνεπώς– η υποχρέωση αποζημιώσεως παραμένει ακέραιη.

Την άποψη αυτή του Φλούδα έχει υιοθετήσει (σχεδόν) παγίως η νομολογία των δικαστηρίων μας[23].

Όμως, ακόμη κι αν υποτεθεί πως η μνησθείσα αρχή πράγματι πηγάζει από το ανωτέρω άρθρο (τούτο δεν είναι –κατά τη γνώμη μας– ορθό, όπως αμέσως κατωτέρω θα λεχθεί), εν τούτοις φρονούμε πως δεν αρκεί για να καταστήσει νόμω βάσιμη την αξίωση του παθόντος προς αποζημίωση, μολονότι δεν υπέστη ζημία.

Ειδικότερα:

Σύμφωνα με άγραφη δικαιική αρχή, η ιδέα του δικαίου δεν ανέχεται να ωφελείται ο δράστης (δηλαδή να μειώνεται η οφειλομένη στον παθόντα αποζημίωση) από παροχές τρίτων προς τον τελευταίο[24]. *Η αρχή αυτή επομένως, δεν απορρέει από τη διάταξη της ΑΚ 930 § 3, παρά απλώς υπήρξε η αιτία (η ratio legis) βάσει της οποίας θεσμοθετήθηκε η διάταξη αυτή του ΑΚ*[25]**. Όμως, η ratio legis νόμου κατ' ουδεμία διάταξη νόμου αλλά και κατ' ουδεμία θεωρητική κατασκευή συνιστά και έννομο θεμέλιο**, ώστε ο παθών (μολονότι μη αμέσως ζημιωθείς) να δικαιούται να ζητεί από τον υπαίτιο την άρση της ζημίας που υπέστησαν τρίτοι, οι οποίοι του παρέσχον προσωπικές υπηρεσίες και εντεύθεν υπέστησαν ζημία (λ.χ. επειδή στο διάστημα της προσφοράς υπηρεσιών δεν ηδύναντο να εργάζονται).

Εξ άλλου, φρονούμε ότι δεν μπορεί κατά νόμο να θεμελιωθεί έννομο έρεισμα αξιώσεως σε γενική αρχή του δικαίου. Τούτο δέχθηκε και το Ακυρωτικό μας, αποφαινόμενο πως **οι γενικές αρχές του δικαίου δεν αποτελούν κανόνες ουσιαστικού δικαίου** και, συνεπώς, η παράβασή τους δεν ιδρύει

---

[23] Βλ. όλως ενδεικτικώς τις αποφάσεις : ΑΠ 116/2010 ΕΣυγκΔ 2010/18. ΑΠ 132/2010 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 833/2005 Ελλ-Δνη 47/96. ΑΠ 1005/1990 Ελλ-Δνη 32/1232. ΑΠ 928/1984 Ελλ-Δνη 37/631. ΕφΑθ 3817/2009 ΕΣυγκΔ 2010/32. ΕφΘεσ 790/2009 ΕπΔικΙδΑσφ 2010/251. ΕφΠειρ 495/2008 ΕΣυγκΔ 2008/574. ΕφΚέρκ 282/2007 ΕΣυγκΔ 2008/385. ΕφΛαμ 264/2006 ΕΣυγκΔ 2007/97. ΕφΘράκης 497/2006 ΕΣυγκΔ 2008/508. ΕφΑθ 6295/2005 Ελλ-Δνη 2008/521. ΕφΑθ 2035/2005 ΕΣυγκΔ 2005/151. ΕφΑθ 953/2005 ΕΣυγκΔ 2005/375. ΕφΑθ 1476/2004 ΕΣυγκΔ 2005/107. ΕφΑθ 7007/2003 ΝΟΜΟΣ. ΜονΕφΑνατολΚρήτης 64/2015 ΕΣυγκΔ 2015/103. ΜΠρΚαβ 49/2015 Ελλ-Δνη 56/862, με παρατηρήσεις **Γ. Πλαγάκου.** ΜονΠρωτΑθ 2196/2009 ΕΣυγκΔ 2010/135. ΜονΠρωτΘεσ 17962/2008 Αρμ 2008/1339. ΜονΠρωτΗρακλ 314/2007 ΕΣυγκΔ 2008/471. ΜονΠρωτΛαμ 169/2009 ΕΣυγκΔ 2010/52. ΜονΠρωτΑθ 371/2006 ΕΣυγκΔ 2006/232. ΜονΠρωτΞάνθης 136/2006 ΕΣυγκΔ 2008/603. ΜονΠρωτΔράμ 8/2005 ΕΣυγκΔ 2006/270.

Τη θέση αυτή υποστηρίζει και ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ, [Αποζημίωση από τροχαία αυτοκινητικά ατυχήματα, (έκδ. 1992), περιθ. αριθ. 416 σελ. 157, έκδ. 1998 περιθ. αριθ. 442 σελ. 169-170 και έκδ. 2008 § 17 περιθ. αριθ. 13 (όπου και η παράθεση της σχετικής νομολογίας, στην υποσημείωση αριθ. 30) (σελ. 257-258), περιθ. αριθ. 14 (σελ. 258) και περιθ. αριθ. 18 (σελ. 259)].

[24] Βλ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ, (Σχόλιο της ΑΠ 500/2003), στην ΕπΔικΙδΑσφ 2003 § 4β΄ σελ. 382-383.

[25] Βλ. Απ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ, στον ΑΚ των Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, υπό τα άρθρα 297-298 περιθ. αριθ. 21-23 σελ. 907.

αναιρετικό λόγο, όπως δεν ιδρύει τοιούτον λόγο και η παραβίαση νομικών αξιωμάτων, τα οποία έγιναν δεκτά από τη νομολογία και την επιστήμη[26].

Συνεπώς, στην προκειμένη περίπτωση, η ανωτέρω αξίωση του παθόντος δεν δύναται – κατά τη γνώμη μου - να εύρει νόμιμο έρεισμα ούτε και στην ανωτέρω δικαιική αρχή.

5. Νομολογιακό έθιμο (;)

Ερωτάται, τέλος, εάν η πάγια νομολογία των δικαστηρίων, η θεμελιώνουσα την πλασματική ζημία του παθόντος στη γενική αρχή που απορρέει (κατά την – εσφαλμένη – άποψή της) από την ΑΚ 930 § 3, δημιούργησε νομολογιακό έθιμο.

Το δικαστικό προηγούμενο, δηλαδή η νομολογία των δικαστηρίων, δεν καθιερώνει κανόνες δικαίου[27]. Το ίδιο ισχύει και για την αποκαλούμενη πάγια νομολογία, επειδή και αυτής τα πορίσματα δεν δεσμεύουν τα δικαστήρια, τα οποία σε νεότερη περίπτωση και κατόπιν σταθμίσεως των λόγων που ενδεχομένως συνηγορούν στην εγκατάλειψη της προγενέστερης νομολογίας, δύνανται να μην την ακολουθήσουν[28]. Τέλος, η δικαιοπλαστική δύναμη της νομολογίας ολοκληρώνεται στην περίπτωση, κατά την οποία η ρύθμιση που αυτή έχει παγίως νομοθετήσει διαμορφώνεται σε έθιμο, όταν δηλαδή στη σχετική ρύθμιση εκδηλώνεται λαϊκή πεποίθηση περί εφαρμογής κανόνα δικαίου. Η νομολογία τότε καθίσταται όπως λέγεται «*εισηγήτρια εθίμου*». Στην περίπτωση αυτή ευρισκόμεθα πλέον ενώπιον κανόνα δικαίου και ως εκ τούτου οι παραδοχές της νομολογίας αυτής είναι δεσμευτικές για τον δικαστή[29]. Υποστηρίζομε πως στην προκειμένη περίπτωση, από τη διαληφθείσα παραδοχή, την οποία έχει υιοθετήσει μεγάλη πράγματι μερίδα της νομολογίας, δεν έχει δημιουργηθεί η διαληφθείσα λαϊκή πεποίθηση περί του ότι η παραδοχή αυτή αποτελεί πλέον κανόνα δικαίου, ιδίως εν όψει του ότι η νομολογία αυτή δεν εκτείνεται σε εκτεταμένο χρονικό διάστημα, ώστε να δημιουργηθεί η απαραίτητη opinio necessitatis[30]. Κατόπιν τούτων, έχομε τη γνώμη πως η κρινόμενη

---

[26] ΑΠ 472/2009 ΝοΒ 2009/1672.

[27] **Απ. Γεωργιάδης**, ανωτ., § 2 περιθ. αριθ. 26, σελ. 26. **Σταμάτης**, Η θεμελίωση των νομολογιακών κρίσεων – Εισαγωγή στη μεθοδολογία του δικαίου, (έκδ. 2002), σελ. 331. **Σημαντήρας**, ανωτ., περιθ. αριθ. 51, σελ. 56 και περιθ. αριθ. 54 σελ. 58. **Σπυριδάκης**, ΓενΑ, (έκδ. 1985), § 12βα, σελ. 23.

[28] **Σταθόπουλος**, στο συλλογικό έργο «*Εισαγωγή στο αστικό δίκαιο*», § 1 ΙΙΙ 5 σελ. 54 επ. **Λιτζερόπουλος**, Η ιδιαιτέρα φύσις του νομολογιακού δικαίου, (έκδ. 1935), § 3 σελ. 7 επ. **Σημαντήρας**, ΓενΑ, (έκδ. 1980), περιθ. αριθ. 45 και 54. **Δωρής,** Εισαγωγή στο αστικό δίκαιο, Α΄ τεύχος, (έκδ. 1991), § 2 Β ΙΙ 7 σελ. 67 επ. **Μπαλής**, ΓενΑ, (έκδ. 1961) § 2 Β σελ. 9. **Σπυριδάκης**, ανωτ., § 12δ σελ. 26.

[29] **Λιτζερόπουλος**, ανωτ., § 3 σελ. 7 επ. **Σημαντήρας**, ανωτ., περιθ. αριθ. 45 και 54. **Δωρής,** ανωτ., § 2 Β ΙΙ 7 σελ. 67 επ. **Μπαλής**, ανωτ. § 2 Β σελ. 9. **Σπυριδάκης**, ανωτ., § 12δ σελ. 26. **Απ. Γεωργιάδης**, ανωτ., § 2 περιθ. αριθ. 28, σελ. 27.

[30] **Σημαντήρας**, ανωτ., περιθ. αριθ. 54, σελ. 59 in finem, 60. Περί των προϋποθέσεων δημιουργίας εθίμου κατά την έννοια του άρθρου 2 ΑΚ, βλ. όλως ενδεικτικώς **:** **Σημαντήρα,** ανωτ., περιθ. αριθ. 42, υπό (αα΄) και περιθ. αριθ. . **Μπαλή**, ανωτ., § 2 Β σελ. 7 επ. **Παπαστερίου**, ΓενΑ τ. Ι/α΄ (έκδ. 1994), § 7 Ι Α 2 σελ. 45 επ.

νομολογία δεν εδράζεται ούτε και στη δημιουργία δικαστικού εθίμου και επομένως φρονούμε πως μάλλον εμφανίζεται ως (ανεπιτρέπτως μεν, λανθασμένως δε), ως νομοθετούσα.

ΙΙΙ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από τις αναλύσεις που προηγήθηκαν, ευθέως καταφαίνεται ότι, στην προκειμένη περίπτωση, το ισχύον νομικό καθεστώς δεν παρέχει αξίωση αποζημιώσεως έναντι του υπαιτίου του ατυχήματος ούτε στον παθόντα ούτε και στον οικείο του, ο οποίος θα παράσχει στον τελευταίο τις συναφείς υπηρεσίες του (οικειοθελώς και μη). Με αποτέλεσμα 1. να ωφελείται ανεπιτρέπτως ο υπαίτιος του ατυχήματος, διότι αυτός δεν έχει κατά νόμο υποχρέωση να αποζημιώσει τον ζημιωθέντα εκ της παρανόμου πράξεώς του και συγκεκριμένως τον νοσοκόμο του παθόντος (οικείο του) και εντεύθεν 2. να πλήττεται καιρίως η ιδέα του δικαίου, η οποία δεν ανέχεται –και δικαίως– να παραμένει αλώβητος ο δράστης της αδικοπραγίας.

Έχω τη γνώμη ότι η νομολογία, από την ιδέα αυτή ορμωμένη, προσπάθησε στο προκείμενο ζήτημα να δώσει λύσεις δικαιικώς και κοινωνικώς ανεκτές, πλην αστόχως, διότι –για τους λόγους που αναπτύχθηκαν λεπτομερειακώς ανωτέρω– οι θεμελιώσεις της αποζημιωτικής ευθύνης του δράστη που επιχείρησε δεν είναι νόμω επιτυχείς.

Επομένως, φρονούμε ότι για να αποκατασταθεί η ιδέα του δικαίου, μία μόνο νόμιμη διέξοδος υπάρχει **:** η παρέμβαση του νομοθέτη, δυνάμει της οποίας να νομοθετηθεί ότι δικαιούνται αποζημίωση όσοι, ως υπόχρεοι προς τούτο εκ του νόμου, παρέσχον προσωπικώς υπηρεσίες στον παθόντα, ή του παρέσχον οικονομική βοήθεια, με αποτέλεσμα να υποστούν περιουσιακή ζημία, υπό την προϋπόθεση ότι ο τελευταίος αποδεδειγμένως δεν είχε την απαιτούμενη οικονομική δυνατότητα να προσλάβει επ’ αμοιβή αποκλειστικό νοσοκόμο επί όσο χρονικό διάστημα ήταν ιατρικώς απαραίτητες οι συναφείς υπηρεσίες του προς εκείνον.

(περιθ. αριθ. 110). **Δωρή,** ανωτ. § 2 Β ΙΙ 5 σελ. 64-5. **Σταθόπουλο**, ανωτ., σελ. 38 επ. **Απ. Γεωργιάδη**, ανωτ., περιθ. αριθ. 7 επ. **Παπαντωνίου**, ΓενΑ (έκδ. 1983), § 8α΄ σελ. 41 επ.